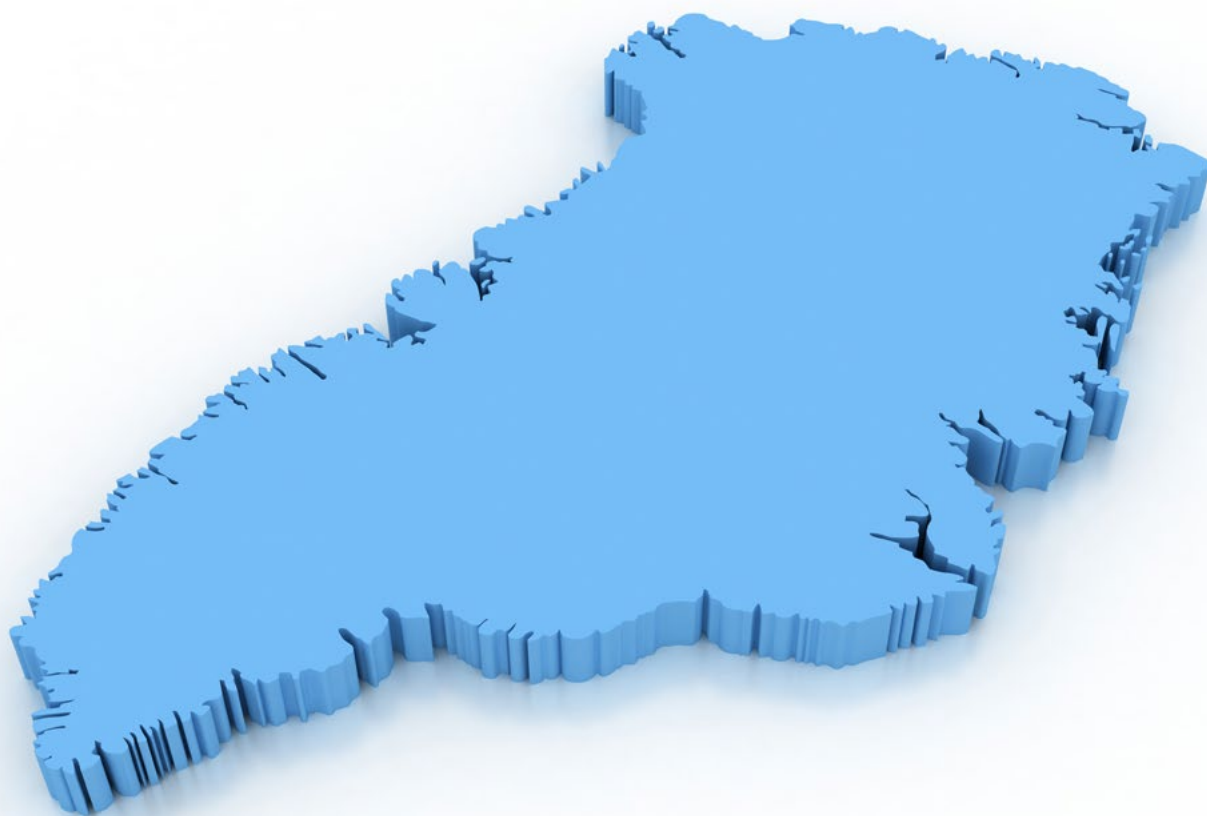

2016

BIEGŁY W SKŁADZIE SĄDU

RAPORT Z WIZYTY STUDYJNEJ W ISLANDII

Biegły w Składzie Sądu

Raport z wizyty studyjnej w Islandii

Projekt *Forensic Watch* jest współfinansowany z Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego w ramach programu „Obywatele dla Demokracji”

Niniejszy raport jest dostępny na stronie projektu: www.forensicwatch.pl

Projekt **Forensic Watch** (nr WW/49) został zrealizowany przez Europejskie Centrum Inicjatyw w Naukach Sądowych przy wsparciu finansowym z Funduszy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EEA) w ramach programu „Obywatele dla Demokracji” zarządzanego przez Fundację im. Stefana Batorego oraz Polską Fundację Dzieci i Młodzieży. Projekt miał na celu nawiązanie współpracy z partnerem islandzkim.

Wydawca:

Fundacja EFIC

ul. Aleja Wyzwolenia 3/5 lok. 29;

00-572 Warszawa

www.efic.pl

e-mail: sekretariat@efic.pl

Autorzy: Monika Pawelec, Paweł Rybicki, Błażej Stromczyński, Piotr Ziemnicki

Redakcja merytoryczna: Paweł Rybicki

Redakcja edytorska: Marek Pękała

Projekt graficzny: Jakub Strzeliński

Wszystkie materiały podlegają licencji Creative Commons:
Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 3.0 Polska
<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/>

Spis treści

Wstęp.....	5
O Forensic Watch	6
Kontrolowanie kompetencji biegłych.....	6
Budowanie świadomości obywatelskiej	7
Wspieranie niesłusznie skazanych	7
O Islandii.....	9
Przebieg wizyty studyjnej w Islandii.....	10
Instytucje islandzkiego systemu wymiaru sprawiedliwości.....	13
Sądy islandzkie	13
Organy ścigania	14
Adwokatura	16
Więziennictwo	16
Biegli sądowi	18
Biegli powoływani na wniosek stron.....	18
Instytucja biegłego-sędziego	21
Ocena instytucji biegłego-sędziego	24
Zalety	24
Wady.....	25
Proponowane zmiany.....	26
Podsumowanie.....	29
Bibliografia	30
Aneks.....	31

Wstęp

Możliwość dokonania przez sąd skutecznej oceny skomplikowanych opinii biegłych sądowych, które coraz częściej występują zarówno w sprawach karnych jak i cywilnych, to problem wspólny dla wszystkich krajów i systemów prawnych. Ze względu na wyjątkowość rozwiązania zastosowanego w islandzkim wymiarze sprawiedliwości, czyli instytucję biegłego-sędziego, zespół ekspertów Fundacji EFIC w ramach programu *Forensic Watch* złożył wizytę studyjną w Reykiawiku. Celem wizyty było zapoznanie się z rolą biegłych-sędziów w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, praktycznymi aspektami funkcjonowania instytucji biegłego-sędziego, zaletami i wadami tego rozwiązania oraz sposobami i efektami współpracy biegłych z instytucjami składającymi się na islandzki system wymiaru sprawiedliwości. Niniejsze opracowanie „Biegły w Składzie Sądu – Raport z wizyty studyjnej w Islandii” ma na celu przybliżenie instytucji biegłego-sędziego osobom odpowiedzialnym za reformy polskiego wymiaru sprawiedliwości, a także wszystkim zainteresowanym poprawą jego skuteczności.

O Forensic Watch

Program Fundacji EFIC pod nazwą *Forensic Watch* powstał w 2014 r. Głównym powodem były nasilające się sygnały o niskich kompetencjach osób, które w ramach wymiaru sprawiedliwości pełnią funkcję biegłych sądowych. Zbiegło się to z zapowiedzią wprowadzenia w życie nowej procedury karnej wyrównującej prawa stron do prezentowania dowodów przed sądem, w tym także opinii biegłych. Faktycznie, wprowadzony 1 lipca 2015 r. nowy model procesu karnego powodował wzrost znaczenia biegłych, zmiana ta nie sprawiała jednak podniesienia poziomu jakości ich działań. Nie doszło bowiem do równoległego uchwalenia nowoczesnej i dopasowanej do współczesnych wyzwań ustawy o biegłych, pomimo iż podejmowano szereg prób zmiany tej sytuacji, o co walczyły zarówno środowiska prawnicze, jak też sami biegli. Obecnie, od 15 kwietnia 2016 r., obowiązuje kolejny już model postępowania karnego. Ustawa o biegłych sądowych wciąż nie jest jednak uchwalona.

Wprowadzenie procedury kontradiktoryjnej było dobrym uzasadnieniem podjęcia działań z zakresu kontroli obywatelskiej w obszarze biegłych sądowych, jednak nie było uzasadnieniem jedynym. Problemy związane z funkcjonowaniem biegłych sądowych i jakością wykonania zleczanych im zadań są bowiem niezależne od modelu postępowania. Program *Forensic Watch* stara się znaleźć rozwiązania tych problemów, w ramach trzech realizowanych obecnie projektów.

Kontrolowanie kompetencji biegłych

Pierwszy w Polsce projekt *Forensic Watch* jest poświęcony ocenie kompetencji biegłych sądowych i jakości opinii wydawanych na potrzeby wymiaru sprawiedliwości. W ramach projektu rozwijamy ideę nowoczesnego, łatwo dostępnego i uniwersalnego narzędzia służącego bezstronnej ocenie kwalifikacji biegłych i monitorowaniu jakości ich pracy. Narzędzie dostępne jest na stronie www.forensicwatch.pl. Projekt ten ma na celu zarówno pobudzenie społeczeństwa obywatelskiego w obszarze nauk sądowych, ale także wsparcie prezesów sądów przy tworzeniu list biegłych sądowych, jak również pomoc wszystkim osobom stojącym przed wyborem biegłego sądowego. Najwyższą jakość realizowanych w ramach projektu prac naukowo-badawczych zapewnia współpraca z Centrum Nauk Sądowych Uniwersytetu Warszawskiego. Projekt jest realizowany od 2014 r.

Budowanie świadomości obywatelskiej

Rozpoczęty w 2015 r. projekt o charakterze ogólnokrajowym, obejmuje dwa moduły. Celem pierwszego z nich jest wdrożenie w praktyce społecznej kontroli nad działalnością biegłych sądowych, szczególnie w trakcie rozpraw przed sądami, podczas których biegli prezentują swoje opinie. W ramach tej części projektu, wspólnie z Fundacją Court Watch Polska uruchomiliśmy system obserwowania pracy biegłych sądowych na salach sądowych. Drugi moduł obejmuje różnorodne działania zmierzające do informowania opinii publicznej o zasadach procedury karnej oraz o znaczeniu dowodu naukowego, a także działania rzecznicze zmierzające do wprowadzenia przepisów ustawowych skutecznie regulujących wykonywanie przez biegłych sądowych ich obowiązków. W ramach projektu stworzyliśmy portal internetowy www.forensicwatch.pl przedstawiający różne kwestie związane z naukami sądowymi oraz pracą biegłych sądowych. Projekt jest realizowany we współpracy z Fundacją Court Watch Polska oraz Centrum Nauk Sądowych Uniwersytetu Warszawskiego.

Wspieranie niesłusznie skazanych

Projekt realizowany od 2015 r., dotyczący pomyłek wymiaru sprawiedliwości spowodowanych niestosowaniem, bądź niewłaściwym wykorzystywaniem przez biegłych sądowych osiągnięć współczesnej nauki. W ramach projektu poddajemy analizie polskie i zagraniczne postępowania sądowe, które zakończyły się wydaniem niesłusznego wyroku z powodu niewłaściwie przeprowadzonych badań. Na tym tle formułujemy rekomendacje dotyczące zapobiegania bądź naprawy pomyłek sądowych spowodowanych przyjęciem błędnych dowodów naukowych. W ramach projektu współpracujemy z różnymi krajowymi i zagranicznymi instytucjami i organizacjami, posiadającymi szerokie doświadczenie w omawianym obszarze. Obserwujemy także rozwiązania skutecznie funkcjonujące w innych krajach, które mają na celu ograniczenie do minimum zaistnienia pomyłek wymiaru sprawiedliwości spowodowanych działaniami biegłych sądowych. W ramach tego projektu powstał niniejszy raport „Biegły w Składzie Sądu”.

O Islandii

Islandia, czyli „kraj lodu”, to państwo w Europie, położone na wyspie znajdującej się w północnej części Oceanu Atlantyckiego. Islandia zajmuje powierzchnię 103 125 km², z czego 2 796 km² stanowią wody wewnętrzne. Ludność Islandii liczy około 323 tysięcy osób. Islandczycy należą do Skandynawów i posługują się językiem islandzkim, jednym z języków skandynawskich. Obecnie największą po Islandczykach grupą etniczną na wyspie są Polacy, których liczba waha się od 7 do 12 tysięcy osób.

Islandia podzielona jest na 23 regiony, w tym 14 niezależnych miast, zaś na poziomie lokalnym wyróżnia się 104 gminy. Głównym miastem Islandii jest jej stolica - Reykiawik, gdzie mieszka około 120 tysięcy mieszkańców. Administracyjnie Islandia jest także podzielona na 8 okręgów sądowych.

Pierwsi osadnicy pojawili się na wyspie w 874 r. W 930 r. zebrali się oni na zgromadzeniu zwanym *Althingiem*, który wyposażono w kompetencje ustawodawcze i sądownicze. W średniowiecznej Islandii istniały także cztery sądy lokalne. Po poddaniu Islandii władzy króla Norwegii (1262 r.), *Althing* przyjął nowy królewski kodeks prawa – *Jonsbok* (1281), zaś po przejęciu władania nad wyspą przez króla Danii (1397) władza *Althingu* została bardzo ograniczona, a następnie go zlikwidowano. W 1845 r. wznowiono obrady *Althingu*, w 1874 r. wyspa otrzymała własną konstytucję, a w 1904 r. autonomię. W 1911 r. powstał Uniwersytet Islandzki w Reykiawiku. Islandia uzyskała niepodległość w 1918 r. pozostając królestwem połączonym z Danią unią personalną. W maju 1944 r. na wniosek *Althingu* przeprowadzone zostało referendum mające rozstrzygnąć o przyszłości i ustroju politycznym Islandii. Zgodnie z jego wynikami, 17 czerwca 1944 r. *Althing* formalnie proklamował powstanie Republiki Islandii.

Zgodnie z obecnie obowiązującą konstytucją, na czele Islandii stoi wybierany w wyborach powszechnych prezydent. Władzę ustawodawczą sprawuje 1-izbowy parlament, *Althing*, który ma 63 członków wybieranych na 4-letnią kadencję. Premier rządu wraz z resztą gabinetu stanowi władzę wykonawczą.

Islandia jest członkiem ONZ (od 1946 r.), a także członkiem założycielem: OEEC¹ (1948), NATO (1949), EEA (1994). W 2010 r. Islandia rozpoczęła negocjacje w sprawie przystąpienia do Unii Europejskiej.

---

¹ Organizacja Europejskiej Współpracy Gospodarczej zastąpiona w 1960 r. przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD).

Przebieg wizyty studyjnej

Zespół złożony z ekspertów programu *Forensic Watch* odbył wizytę studyjną w Islandii w dniach 25 – 30 kwietnia 2016 r. W trakcie wizyty szczegółowo zapoznano się z funkcjonowaniem systemu zapewnienia eksperckiego wsparcia z zakresu nauk sądowych w śledztwach prowadzonych przez Policję i prokuraturę oraz w postępowaniach przed sądami różnych instancji. We wszystkich opisanych poniżej spotkaniach uczestniczyli Monika Pawelec, Paweł Rybicki, Błażej Stromczyński oraz Piotr Ziemnicki, którym towarzyszyła Kristin Bendiksdottir z Uniwersytetu Islandzkiego.

Wizyta w Islandii rozpoczęła się od udziału ekspertów *Forensic Watch* w typowej rozprawie przed sądem islandzkim, w charakterze obserwatorów – publiczności. Rozprawa toczyła się przed Sądem Okręgowym dla miasta Rejkjavik, zaś do składu sędziowskiego oprócz zawodowego sędziego włączeni byli także dwaj biegli-sędziowie. Udział w rozprawie dał uczestnikom wizyty studyjnej wstępny pogląd na to jak w praktyce wygląda praca biegłych-sędziów. Po rozprawie zespół *Forensic Watch* miał także możliwość przeprowadzenia rozmów z sędziami z tego Sądu, Skulim Magnussonem oraz Sigurdurem Tomasem Magnussonem, na temat ich pracy orzeczniczej oraz współpracy z biegłymi sądowymi – zarówno biegłymi-sędziami jak i biegłymi powoływanymi przez strony postępowania. Z uwagi na to, iż jeden z rozmówców był w przeszłości nie tylko sędzią w tym sądzie, ale także jego dyrektorem administracyjnym – dało to sposobność poruszenia w dyskusji kwestii organizacyjno-logistycznych dotyczących sądownictwa w Islandii oraz praktycznych aspektów funkcjonowania biegłych sądowych w ramach islandzkiego wymiaru sprawiedliwości.

Kolejnym punktem wizyty studyjnej było spotkanie z prokuratorem odpowiedzialnym za śledztwa policyjne. Spotkanie z Jonem Snorassonem, nadzorującym wykorzystanie przez służby śledcze dowodów naukowych, odbyło się w siedzibie Komendy Policji Islandzkiej. Zespół *Forensic Watch* został zapoznany z organizacją Policji Islandii, sposobem prowadzenia przez Policję spraw kryminalnych, funkcjonowaniem systemu wsparcia naukowego śledztw i dochodzeń oraz rolą biegłych policyjnych w procesie wykrywczym. Dowiedziano się także, gdzie Policja bada zgromadzone podczas oględzin miejsc zdarzeń dowody materialne.

W kolejnym dniu wizyty studyjnej, w siedzibie Prokuratury Okręgowej miasta Rejkjavik zespół *Forensic Watch* spotkał się z Olafurem Por Haukssonem – Prokuratorem Specjalnym Islandii, powołanym do prowadzenia śledztw w sprawach gospodarczych i malwersacji związanych z ostatnim wielkim kryzysem finansowym. Dyskusja rozpoczęła

się od przedstawienia uprawnień prokuratora specjalnego oraz różnic pomiędzy jego działaniami a działaniami prokuratorów z prokuratur powszechnych. Prokurator Specjalny przedstawił także specyfikę prowadzenia śledztw w sprawach gospodarczych oraz omówił możliwości i praktyczne sposoby uzyskiwania wsparcia eksperckiego w tego rodzaju sprawach.

Następnym punktem tego dnia wizyty było spotkanie z przedstawicielami Islandzkiej palestry. W kancelarii prawnej Lagastod zespół *Forensic Watch* przyjęli trzej adwokaci: Helgi Sigurdsson, Halldor Backman i Gudmundur Oli Bjorgvinsson, specjalizujący się w obronach w różnych kategoriach spraw. Przedstawili oni pozycję i zadania obrońcy w systemie islandzkiego wymiaru sprawiedliwości, zasady i doświadczenia z współpracy obrońców z biegłymi sądowymi, a także swój punkt widzenia na funkcjonowanie instytucji biegłego-sędziego w islandzkim wymiarze sprawiedliwości.

Na następny dzień wizyty zaplanowano rozmowy z przedstawicielami świata nauki. W pierwszym punkcie tego dnia zespół *Forensic Watch* odwiedził Wydział Prawa Uniwersytetu Islandzkiego, gdzie odbyło się spotkanie z dziekanem Wydziału Prawa – profesorem Eyvindurem Gunnarssonem oraz profesorem Stefanem Marem Stefanssonem, który jest jednym z współtwórców przepisów wprowadzających instytucję biegłego-sędziego. W rozmowie poruszono kwestie kształcenia prawników oraz typowe ścieżki kariery absolwenta wydziału prawa. Spotkanie zakończyła dyskusja dotycząca badań naukowych jakie obecnie prowadzi się w Islandii, poruszono kwestie współpracy międzynarodowej środowisk naukowych oraz porównano programy studiów prawniczych obowiązujących w Polsce i Islandii.

Następnie zespół *Forensic Watch* odwiedził Uniwersytet miasta Rejkiawik – drugą co do wielkości uczelnię w Islandii. Odbyło się tu spotkanie z Jonem Sigurdssonem, Anną Kristin Newton i Olafurem Bragasonem, którzy są naukowcami z Wydziału Psychologii. Z uwagi na to, iż są to osoby często powoływane do pełnienia funkcji biegłych sądowych, zarówno na wniosek stron, jak i na wniosek sądów, stworzyło to okazję do dyskusji na temat praktycznych różnic i wyzwań jakie niosą ze sobą te odmienne w procesie islandzkim role biegłego sądowego. Rozmowy dotyczyły także jakości opinii wydawanych na potrzeby organów ścigania czy wymiaru sprawiedliwości oraz roli naukowców jako biegłych sądowych w tworzeniu standardów opiniowania.

W ostatnim dniu pobytu w Islandii eksperci *Forensic Watch* złożyli wizytę w siedzibie Sądu Najwyższego. W trakcie wizyty, której gospodarzem był asystent prezesa Sądu Najwyższego, Vidir Smari Petersen, jej uczestnikom przedstawiono historię Sądu Najwyższego Islandii, jego strukturę organizacyjną, metody wyboru sędziów, a także

Biegły w Składzie Sądu - Raport z wizyty studyjnej w Islandii

naczelne zasady postępowania i miejsce Sądu Najwyższego w administracji państwowej. Była to też okazja do podsumowania dyskusji na temat instytucji biegłego-sędziego, szczególnie w kontekście planowanych reform wymiaru sprawiedliwości w Islandii.

Podsumowując, w trakcie pobytu w Islandii odbyły się:

- wizyta w Sądzie Okręgowym dla miasta Rejkiawik podczas rozprawy sądowej z udziałem biegłych-sędziów,
- spotkanie z sędziami Sądu Okręgowego dla miasta Rejkiawik,
- spotkanie z prokuratorem nadzorującym wykorzystanie przez służby śledcze dowodów naukowych w siedzibie Komendy Policji Islandii,
- spotkanie z Prokuratorem Specjalnym Islandii w siedzibie Prokuratury Okręgowej dla miasta Rejkiawik,
- spotkanie z adwokatami Sądu Najwyższego w siedzibie kancelarii prawnej Lagastod,
- spotkanie z dziekanem i profesorem z Wydziału Prawa Uniwersytetu Islandzkiego,
- spotkanie z biegłymi sądowymi – naukowcami z Wydziału Psychologii Uniwersytetu miasta Rejkiawik,
- wizyta w Sądzie Najwyższym Islandii.

Instytucje islandzkiego systemu wymiaru sprawiedliwości

Omówienie modelu funkcjonowania biegłych sądowych w Islandii należy zacząć od krótkiego scharakteryzowania głównych instytucji funkcjonujących w islandzkiej przestrzeni sprawiedliwości, bowiem w kilku istotnych aspektach różnią się one od tych, które znane są z kontynentalnej Europy.

Sądy islandzkie

Ustrój sądów powszechnych opiera się na zasadach zawartych w kilku aktach prawnych, m. in. w konstytucji Republiki Islandii, ustawie o sądownictwie z 1998 r.², a także procedurach – kodeksach postępowania cywilnego i karnego z 1991 r.³ System sądownictwa islandzkiego składa się z dwóch instancji. Rolę sądów pierwszej instancji sprawują sądy okręgowe z największym z nich – Sądem Okręgowym dla miasta Rejkjavíku. Jedynym sądem odwoławczym jest Sąd Najwyższy Islandii. Ze względu na niewielką liczbę spraw rozpatrywanych przez sądy, co do zasady zrezygnowano w Islandii z tworzenia wydziałów wyspecjalizowanych w konkretnych kategoriach spraw. Wyjątkiem jest sąd pracy, którego kognicja rozciąga się na wszystkie sprawy pracownicze. Należy również wspomnieć o ciałach *quasi* sądowych, które mimo podobnej filozofii działania są już poza systemem sądownictwa (np. Komitet Zażaleń ws. Zamówień Publicznych⁴). Instytucje te składają się często ze specjalistów z wybranych dziedzin, jednakże ich decyzje nie są ostateczne - zapadłe rozstrzygnięcia można zaskarżyć do sądu.

W 2010 r. rozpatrywanych było ponad 38 tys. spraw, z czego przed sądami okręgowymi zapadło ok. 14 tys. wyroków w sprawach cywilnych, prawie 4 tys. w sprawach karnych, zaś ok. 12 tys. spraw zakończyło się wydaniem wyroków zaocznych⁵.

---

² *The Act on the Judiciary* No. 15/1998 (Domstolsloven)

³ Stockholm Institute for Scandinavian Law, *Iceland's Judicial System*, <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-29.pdf>, dostęp: 15.05.2016 r.

⁴ S. Magnusson, *Experts on the bench, Reflections on Pragmatic solutions from up-north*, *Civil Justice Quarterly*, vol. 28, 2009, s.264

⁵ *Statistics Iceland*, http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__domsmal__domsmal/HEI10801.px/table/tableViewLayout1/?rxid=53accf1b-811f-4f44-8c0e-3cf596c416cf; dostęp: 15.05.2016 r.

W większości spraw w sądach okręgowych orzeka jeden profesjonalny sędzia, w składach sędziowskich nie ma ławników. W niektórych, bardziej skomplikowanych sprawach cywilnych oraz w sprawach karnych, gdzie bardzo ważna jest rzetelna ocena zeznań i wyjaśnień, dopuszczalne jest orzekanie w składzie rozszerzonym maksymalnie do trzech sędziów zawodowych⁶. Skład Sądu Najwyższego zależy od wagi konkretnej sprawy, rozprawy odbywają się przed trzema albo pięcioma sędziami. Decyduje o tym prezes Sądu Najwyższego.

Przepisy prawa islandzkiego nie formułują zbyt wielu szczegółowych wymagań formalnych dla kandydatów na sędziego. Konieczne są: nieposzlakowana opinia, doświadczenie i szeroka wiedza prawnicza oraz ukończenie 30 lat. Nie istnieją w Islandii rozwiązania znane z Polski tj. wymóg ukończenia aplikacji sędziowskiej. Kandydaci są oceniani przez specjalną komisję, która następnie przedstawia swe rekomendacje ministrowi sprawiedliwości, który podstawie zebranych opinii powołuje sędziów sądu okręgowego. Warto również podkreślić, że to właśnie minister sprawiedliwości jest odpowiedzialny za działanie całego systemu sądownictwa (w tym także politycznie przed parlamentem). Nadzór dyscyplinarny nad sędziami, choć w ograniczonym zakresie, sprawuje także Islandzka Komisja Sądownictwa, której przysługuje między innymi prawo przeniesienia sędziego do innego sądu.

Organy ścigania

Prowadzeniem śledztw i dochodzeń zajmuje się w Islandii prokuratura i Policja.

Policją zarządza komendant główny podlegający ministrowi spraw wewnętrznych⁷. Formacja ta składa się z około tysiąca osób, z czego ok. 650 to funkcjonariusze, a pozostali to pracownicy cywilni. Kadry Policji islandzkiej szkolone są w powstałej specjalnie dla tego celu akademii policyjnej. Aby zostać policjantem należy posiadać islandzkie obywatelstwo oraz biegle posługiwać się językiem. Biorąc pod uwagę,

---

⁶ *Ibidem*.

⁷ Ministry of the Interior of Iceland, *About the Ministry*, <https://eng.innanrikisraduneyti.is/ministry/about-the-ministry/>; dostęp 15.05.2016 r.

iż Polacy stanowią najliczniejszą grupę obcokrajowców w Islandii⁸, nie dziwi fakt, iż pierwszym funkcjonariuszem urodzonym poza wyspą jest Polka⁹.

W strukturach Policji przewidziano miejsce dla prokuratorów, których rolą jest bezpośredni nadzór nad prowadzonymi przez policjantów sprawami kryminalnymi. Prowadzeniem postępowań zajmują się również prokuratury okręgowe. Na ich czele stoją pełniący rolę oskarżycieli publicznych prokuratorzy okręgowi, których w prowadzeniu spraw wspierają asystenci.

Podobnie jak w przypadku sędziów, wymagań formalnych wobec kandydatów na prokuratorów jest niewiele – nieskazitelny charakter oraz wiedza prawnicza. W zawodzie prokuratorskim także nie istnieje wymóg ukończenia aplikacji.

Należy także wspomnieć o powołanej w 2008 r. Prokuraturze Specjalnej. Pierwotnie jej zadaniem było prowadzenie postępowań w sprawach kryminalnych powiązanych z kryzysem finansowym 2008 r., w szczególności z działaniami przestępczymi, które doprowadziły do upadku trzech największych islandzkich banków. W 2011 r. właściwość tej jednostki rozszerzono na wszystkie sprawy gospodarcze, zaś w 2016 r. przekształcono ją w typową prokuraturę okręgową¹⁰.

Przestępczość kryminalna w Islandii, zwłaszcza w poważnych sprawach, nie jest duża. Jeśli chodzi o liczby bezwzględne to pogląd na tę sprawę może dać uzyskana w trakcie spotkania w Komendzie Policji Islandii informacja, iż średnio w roku kalendarzowym Policja prowadzi dwie sprawy związane z podejrzeniem przestępnego spowodowania śmierci, z czego i tak nie każda kończy się postawieniem takiego zarzutu. Według statystyk policyjnych, organy ścigania wykryły w 2014 r. ponad 66 tys. czynów zabronionych¹¹.

---

⁸ Landshagir, *2015 Statistical Yearbook of Iceland*, <http://statice.is/media/49296/landshagir2015.pdf>, s. 35, dostęp: 15.06.2016 r.

⁹ Iceland Review on-line, *First Foreign-Born Police Officer in Iceland*, <http://icelandreview.com/news/2013/05/10/first-foreign-born-police-officer-iceland>, dostęp: 15.06.2016 r.

¹⁰ S. Faris, *Iceland Prosecutor Investigates, Convicts Bankers for Financial Crimes*, Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-09-12/iceland-prosecutor-investigates-convicts-bankers-for-financial-crimes>, dostęp: 15.06.2016 r.

¹¹ *Statistics Iceland*, http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag_domsmal_afbrot/KOS02101.px/table/tableViewLayout1/?rxid=1f392b0a-7e8b-4116-8e84-5871986719ef; dostęp: 15.05.2016 r.

Adwokatura

Kolejnym elementem islandzkiego systemu prawnego jest adwokatura.

Warto zaznaczyć, iż w systemie islandzkim każdy praktykujący adwokat może być powołany jako obrońca z urzędu. Wstępne koszty takiego zastępstwa procesowego pokrywane są z budżetu państwa, co do pozostałych kosztów decydujący jest całokształt warunków osobistych reprezentowanej osoby – jeżeli sąd uzna, iż nie może ona pokryć kosztów reprezentowania przez zawodowego prawnika, to na podstawie decyzji sądu należności te pokryje państwo.

Co do zasady, w sądzie można występować w swoim imieniu, bez udziału profesjonalnego pełnomocnika. W takich razach sędzia zobligowany jest do wytłumaczenia stronie roli obrony przed sądem i zapoznania jej z przysługującymi środkami odwoławczymi. Sprawy, w których strony nie są reprezentowane przez prawnika zdarzają się bardzo rzadko. Jeżeli sąd uzna, iż prawa strony w postępowaniu nie są w pełni wykorzystywane, na czym cierpi bądź sama strona, bądź dobro procesu, to z urzędu wyznaczy pełnomocnika. Dotyczy to w szczególności postępowań karnych, gdzie podstawą jest prawo oskarżonego do obrony. Przykładem spraw, w których sądy islandzkie bezwzględnie decydują się na wyznaczenie obrońcy z urzędu są te, w których bronić się muszą osoby upośledzone umysłowo. Z postępowaniem karnym łączy się też zasada wynikająca z kodeksu etyki zawodowej adwokata – pełnomocnik oskarżonego nie może identyfikować się publicznie jako obrońca konkretnej osoby.

Interesującą cechą islandzkich postępowań sądowych jest niewielka liczba apelacji. Odwołania od decyzji sądu (ostatecznych i nieostatecznych) są powszechniejsze w poważnych sprawach karnych oraz sprawach cywilnych, w których stronom często zależy na przedłużaniu trwania postępowania. Jednakże w sprawach prostych, mniejszej wagi, strony rzadko korzystają ze środków zaskarżenia.

Więziennictwo

Pierwsze islandzkie więzienie powstało w XVIII wieku. Jego budowa była konsekwencją klęski naturalnej jaka zapanowała w latach 1751-1758, podczas gdy ekstremalne zimno spowodowało zamrożenie łowisk rybackich na północno-wschodnim wybrzeżu. Zmarło wówczas około 6 tys. Islandczyków. Dodatkowo w 1755 r. wybuchł wulkan Katla, wyrzucając ogromne ilości popiołu i powodując opuszczenie gospodarstw przez wielu mieszkańców regionu. Zaczął się głód, czego bezpośrednim skutkiem był ogromny wzrost kradzieży. Aresztowani przestępcy byli wtedy wysyłani do Kopenhagi, ponieważ

Islandia nie posiadała własnego więzienia. W 1759 r. zatwierdzono plan wzniesienia budynku więzienia w Reykiawiku. Skazani sami rozpoczęli jego budowę w 1761 r. Prace budowlane zakończyły się dziesięć lat później¹². Obecnie w islandzkim więzieniu średnio w roku kalendarzowym odbywa kary około 350 więźniów¹³.

---

¹² S. Jonsdottir, *Iceland's very first prison*, WoWair 2016, issue 2.

¹³ *Statistics Iceland*, http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__domsmal__afbrot/KOS02200.px/table/tableViewLayout1/?rxid=8c9a6e6f-e32a-4b59-946a-a8acea370a74,
dostęp: 15.05.2016 r.

Biegli sądowi

Zapewnieniem naukowego wsparcia w działaniach organów ścigania i sądów zajmują się biegli sądowi. W systemie islandzkiego wymiaru sprawiedliwości przewidziano dla biegłych dwie różne role procesowe. Pierwsza z nich jest typowa i znana w większości krajów i systemów prawnych – polega ona na udzielaniu wsparcia w prowadzonych postępowaniach wykrywczych bądź dowodowych, na wniosek stron. Natomiast druga z możliwości jaką oferuje biegłym sądowym proces islandzki, to niewystępująca nigdzie indziej poza Islandią możliwość włączania ekspertów z różnych dziedzin biegłości do składu orzekającego, w związku z czym występują oni w postępowaniach sądowych w swoistej roli „biegłego-sędziego”. Zadaniem takich osób jest służenie sądowi swoją wiedzą poprzez wyjaśnianie zawiłych kwestii naukowych, zadawanie pytań biegłym powołanym na wniosek stron oraz dokonywanie oceny przedstawianych przez nich dowodów.

Biegli powoływani na wniosek stron

W Islandii nie istnieje żadna formalna lista biegłych sądowych, z której sąd bądź strony postępowania mogłyby skorzystać przy wyborze eksperta na potrzeby prowadzonego postępowania. W niektórych sądach (np. w sądzie okręgowym dla miasta Rejkiawik) prowadzi się nieformalny spis osób gotowych świadczyć swe usługi na potrzeby wymiaru sprawiedliwości, wraz z krótką charakterystyką dotychczasowej współpracy i wskazaniem na te osoby, które dały się poznać jako kompetentni eksperci. Nie istnieją jednak żadne sformalizowane zasady kwalifikowania ekspertów na tę listę, ani skonkretyzowane wymagania dla osób, które chciałyby się na takiej nieformalnej liście znaleźć, jak również żaden formalny sposób aplikowania na stanowisko biegłego sądowego. Z reguły odbywa się to więc w ten sposób, że ekspert, który chciałby rozpocząć swą karierę jako biegły sądowy, pisze list do prezesa sądu z prośbą o rozpatrzenie jego kandydatury. Kandydaci, mimo braku formalnych kryteriów, które trzeba spełnić są jednak w pewien sposób weryfikowani. Kryteria mogą być różne – od posiadanego tytułu naukowego zaczynając, poprzez doświadczenie zawodowe, posiadane certyfikaty i zaświadczenia, na wynikach oceny w trakcie rozmowy kwalifikacyjnej i wrażeniu z wcześniejszej współpracy kończąc. Często stosowaną przez sądy praktyką jest zwracanie się do kadry uniwersyteckiej jako obiektywnych ekspertów, niezwiązanych z żadną ze stron. Nie istnieją jednak w tej kwestii żadne formalne wytyczne bądź zalecenia.

Jeżeli na etapie śledztwa zaistnieje potrzeba wyjaśnienia skomplikowanych kwestii materialnych, prokurator – który jako gospodarz postępowania przygotowawczego bierze odpowiedzialność za jego wynik – może zawnieść o powołanie biegłego. Automatycznie prokurator jest także odpowiedzialny za jakość wydanej w tym postępowaniu opinii, dlatego to jego rolą jest poszukiwanie i wskazywanie konkretnej osoby legitymującej się odpowiednią wiedzą. O powołaniu takiej osoby na biegłego decyduje sąd, który pomimo, że nie jest formalnie związany wnioskiem prokuratora, to z reguły nie kwestionuje ani potrzeby powołania biegłego, ani też jego kompetencji. W nadzwyczajnych przypadkach, kiedy sąd nabierze wątpliwości co do kwalifikacji lub bezstronności wskazanej przez prokuratora osoby, może on zaakceptować wniosek o powołanie biegłego, ale wskazać innego wybranego przez siebie eksperta. Natomiast, kiedy sąd uzna, że opinia biegłego nie jest w ogóle potrzebna na tym etapie, wtedy taki wniosek odrzuca. Są to jednak przypadki rzadkie. Co do zasady, decyzja sądu o wyborze biegłego jest ostateczna i nie przysługuje na nią żaden środek zaskarżenia. Wyjątkiem jest sytuacja, kiedy ujawnią się okoliczności związane z brakiem bezstronności biegłego w trakcie wykonywania przez niego zleconych zadań. Mają tu więc zastosowanie reguły wyłączenia biegłego znane z polskich procedur, które odnoszą się również do innych uczestników postępowania – np. prokuratora i sędziego. Są to instytucje *iudex inhabilis*, czyli bezwzględne wyłączenie sędziego z mocy prawa (np. sprawa dotyczy osobiście sędziego lub jego małżonka) oraz *iudex suspectus* – wyłączenie sędziego na wniosek, gdy istnieją okoliczności, które mogłyby wzbudzić uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego (np. stosunek osobisty – przyjaźń, wrogość pomiędzy sędzią a stroną postępowania)¹⁴.

W Islandii, ze względu na małą liczbę ludzi zamieszkujących wyspę, przestępstwa niektórych kategorii zdarzają się bardzo rzadko, w związku z czym nie przewidziano możliwości zbadania w kraju niektórych rodzajów dowodów. Szczególnie dotyczy to takich badań, które dotyczą zaawansowanych metod i dyscyplin z kręgu nauk sądowych, bądź wymagają wysokospecjalistycznego sprzętu. W Islandii nie istnieją także wyspecjalizowane instytucje o charakterze instytutów nauk sądowych bądź laboratoriów kryminalistycznych wykonujące swe zadania tylko na potrzeby organów ścigania bądź wymiaru sprawiedliwości. Wychodzi się tutaj z założenia, że tworzenie wymagającego dużych inwestycji zaplecza technicznego na potrzeby pojedynczych

---

¹⁴ Art. 40 i 41 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 nr 89 poz. 555 ze zm.

ekspertyz byłoby po prostu nieopłacalne. W takich wypadkach islandzkie organy ścigania bądź wymiaru sprawiedliwości zwracają się o pomoc do biegłych z zagranicy. Najczęściej są to biegli oraz laboratoria z krajów skandynawskich, co jest możliwe dzięki umowie zawartej na poziomie ministerialnym między Islandią, Norwegią, Danią i Szwecją. Przykładem badań, które rutynowo przeprowadza się poza Islandią są kryminalistyczne analizy profili DNA. W związku z tym, że w Islandii wykonuje się jedynie badania DNA na potrzeby zastosowań medycznych (ewentualnie w celu ustalenia ojcostwa), na podstawie wspomnianej już międzyrządowej umowy wszelkie analizy kryminalistyczne zleca się do wykonania w Szwedzkim Narodowym Centrum Nauk Sądowych w Linköping. Co ciekawe, w umowie tej określono nie tylko kwestie finansowe, ale także takie, jak na przykład kolejkovanie zleceń z Islandii i ich priorytetyzacja w sytuacji nadmiernego obciążenia szwedzkiego laboratorium lokalnymi zadaniami.

Koszty pracy biegłych sądowych powoływanych na wniosek stron są zawsze określone przez organy państwowe. W sprawach karnych, w przypadku gdy biegły został wyznaczony przez sąd na wniosek strony, bądź samoistnie przez sędziego – koszty pokrywa państwo. Tylko w sprawach cywilnych koszty pracy biegłego ponosi wnioskująca strona.

Instytucja biegłego-sędziego

Jak już wspomniano, w islandzkim wymiarze sprawiedliwości występuje unikalna w Europie instytucja biegłego-sędziego.

Podstawę prawną dla funkcjonowania instytucji biegłego-sędziego w postępowaniach przed sądami powszechnymi umieszczono w art. 2 kodeksu postępowania cywilnego z 1991 r. Stanowi on, iż kiedy okoliczności sprawy, w której strony opierają swoje roszczenia są kwestionowane, a sędzia uzna, że specjalistyczna wiedza jest niezbędna do jej rozwiązania, może powołać do składu sędziowskiego dwie osoby posiadające specjalistyczną wiedzę w danej dziedzinie¹⁵. Tymi osobami są właśnie biegli-sędziowie. Funkcja biegłego-sędziego stanowi więc unikalną odpowiedź ustawodawcy islandzkiego na problem możliwości dokonywania przez sąd należytej oceny dowodów, w tym opinii prezentowanych w sądzie przez biegłych. Początki instytucji biegłego-sędziego sięgają ustawy o sądach i procedurach w sprawach gospodarki morskiej z 1913 r¹⁶. Od tej pory była ona na gruncie tego prawa rozwijana aż do lat 80-tych XX wieku, żeby następnie znaleźć swoje miejsce we współczesnym procesie islandzkim. Dlatego należy podkreślić, że nie jest to instytucja zaprojektowana w teorii przez grupę naukowców czy parlamentarzystów, lecz wypracowana i sprawdzona w ciągu wielu lat praktyki, w tym więc należy upatrywać jej ugruntowanej pozycji i skuteczności w islandzkim systemie prawnym.

Powołanie biegłego sędziego w postępowaniu następuje w drodze ustanowienia go przez profesjonalnego sędziego-prawnika, który jest wyznaczony do prowadzenia sprawy. Co do zasady nie istnieje katalog spraw bądź okoliczności, w których sędzia-prawnik byłby zobligowany do powołania biegłego-sędziego. Praktyka pokazuje, że taką osobę wyznacza się zawsze w sytuacji, gdy sędzia “nie rozumie treści akt”¹⁷ (oczywiście nie dotyczy to zagadnień prawnych). Ustawodawca islandzki celowo użył klauzul generalnych, aby pozostawić sędziom-prawnikom swobodę działania. Jak w przypadku większości klauzul generalnych, wytyczne co do konieczności powołania biegłych-

---

¹⁵ “Where the facts of a case, on which the parties base their claims, are disputed, and the judge considers a specialised knowledge necessary to resolve it, the judge can call to the bench two persons with the relevant specialised knowledge”, za S. Magnusson, *Experts on the bench, Reflections on Pragmatic solutions from up-north*, Civil Justice Quarterly, vol 28, 2009, s. 265.

¹⁶ *Ibidem*, s 262.

¹⁷ *Ibidem*, s 268.

sędziów zostały częściowo dookreślone w orzecznictwie. Obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważa pogląd, iż biegłego-sędziego powołuje się jeżeli sędzia-prawnik nie dysponuje specjalistyczną wiedzą w bardzo wąskiej dziedzinie nauki (np. medycyna, księgowość itp.). Kolejna sytuacja, w której niezbędne jest powołanie biegłego-sędziego zachodzi w praktyce wtedy, gdy opinie biegłych powołanych na wniosek stron są w ocenie sądu sprzeczne lub niespójne. Innym przypadkiem może być sytuacja, w której to strony postępowania kwestionują opinie dotychczas przedstawione w sprawie. Biorąc pod uwagę powyższe przypadki można stwierdzić, iż jeżeli sędzia nie jest w stanie rzetelnie ocenić opinii biegłego powołanego na wniosek strony, to system islandzki daje mu w tym celu narzędzie, w postaci biegłego-sędziego, który zweryfikuje poszczególne części opinii, sprawdzi zastosowaną metodykę, oceni spójność opinii, a następnie wyjaśni sędziemu-prawnikowi skomplikowaną materię w przystępny sposób.

Ważnym zastrzeżeniem w pracy biegłego-sędziego jest bezwzględny zakaz wychodzenia poza zakres ekspertyzy uprzednio zleconej biegłemu powołanemu na wniosek strony. Biegli-sędziowie nie mogą zadawać pytań, które zmierzają do ustalenia nowej wiedzy o faktach i okolicznościach, nawet jeśli ich zdaniem taka wiedza może wpłynąć na inne rozstrzygnięcie sprawy.

Należy podkreślić, że powołani do składu sędziowskiego biegli-sędziowie mają w postępowaniu te same prawa co sędzia-prawnik. Strony postępowania nie mają więc praktycznie żadnego formalnego środka odwoławczego na postanowienie o powołaniu biegłego do składu sędziowskiego. Jeśli na przykład podważana jest bezstronność kandydata na biegłego-sędziego, to o dalszym udziale tej osoby w procesie i tak zadecyduje sędzia-prawnik¹⁸. Jedyne więc co strony mogą zrobić w celu zakwestionowania obecności danego biegłego w składzie sędziowskim, to apelowanie do Sądu Najwyższego od niekorzystnego wyroku. W apelacji można wtedy wskazać na takie powiązania biegłego-sędziego z uczestnikami postępowania, które przemawiają za jego nieobiektywnością. Można też próbować podnosić rażący brak kompetencji w dyscyplinie biegłości, w której dana osoba została ustanowiona biegłym-sędzią. Jeżeli chodzi o ten ostatni aspekt, to istnieje kilka ugruntowanych w praktyce przyczyn, w których Sąd Najwyższy może uchylić orzeczenie sądu okręgowego. Pierwsza z nich jest dość oczywista i dotyczy sytuacji, w której powołany biegły-sędzia nie posiadał wystarczających kwalifikacji. Druga zachodzi wtedy, kiedy zgodnie z okolicznościami

---

¹⁸ *Ibidem*, s 266.

sprawy sędzia okręgowy powinien skorzystać z biegłych specjalizujących się w innych niż powołane przez niego osoby dyscyplinach. Ostatnia przyczyna dotyczy sytuacji, w której sędzia okręgowy w ogóle nie powołał biegłego-sędziego, choć zgodnie ze stanem faktycznym w sprawie powinien był to zrobić. Sąd Najwyższy w postępowaniu apelacyjnym sprawdza więc nie tylko czy zaistniała potrzeba skorzystania z biegłego-sędziego, ale również to czy został on powołany zgodnie ze specjalnością wymaganą do rozwiązania problemu orzeczniczego oraz czy posiadał kompetencje gwarantujące należyty poziom udzielonej pomocy. Jeżeli w tych kwestiach pojawiają się uzasadnione wątpliwości to, jak już wskazano powyżej, orzeczenie może zostać uchylone. Natomiast jeśli sędzia sądu okręgowego powoła biegłych-sędziów bez żadnej uzasadnionej potrzeby wynikającej ze stwierdzonych okoliczności w sprawie, Sąd Najwyższy może udzielić mu upomnienia, jednakże nie będzie to miało wpływu na ważność postępowania prowadzonego w pierwszej instancji¹⁹. Z powyższych przykładów jak i z przeprowadzonych rozmów wynika, że sądy okręgowe w kwestii wyboru i powoływania biegłych-sędziów dostosowują swoje postępowanie do tak właśnie zarysowanej linii orzeczniczej Sądu Najwyższego.

---

¹⁹ *Ibidem*, s. 265

Ocena instytucji biegłego-sędziego

Instytucja biegłego-sędziego jest interesującym rozwiązaniem częstego i powszechnego współcześnie problemu niemożności dokonania przez sąd skutecznej oceny opinii przedstawianych przez biegłych sądowych. Przyswieca mu racjonalne założenie, że sędziowie-prawnicy są specjalistami w zakresie prawa, natomiast co do zasady nie posiadają oni innych wiadomości specjalnych i dlatego trudno jest im zweryfikować opinie przedstawiane przez specjalistów z pozostałych dziedzin naukowych. Z tego powodu należy uznać, iż powołanie biegłego-sędziego do składu sędziowskiego ma co najmniej kilka zalet, choć jak każde rozwiązanie poddane weryfikacji przez praktykę, posiada też wady.

Zalety

Podstawowym zadaniem biegłego-sędziego jest przekładanie skomplikowanych naukowych twierdzeń na język powszechnie zrozumiały dla prawnika. Biegły-sędzia może więc wytłumaczyć i pomóc zrozumieć sędziemu-prawnikowi wszystkie naukowe aspekty często bardzo złożonej naukowej opinii. Dzięki temu, sędzia-prawnik wydając wyrok może w pełni świadomie podjąć odpowiedzialną decyzję, zaś przygotowując uzasadnienie może wspomóc się wiedzą biegłego-sędziego, by sporządzić powszechnie zrozumiały dokument odzwierciedlający zarówno kwestie prawne jak i wszelkie przesłanki materialne przemawiające za podjętą decyzją.

Biegły-sędzia może w trakcie postępowania przed sądem weryfikować stwierdzenia zawarte w opiniach biegłych powoływanych na wniosek stron, oceniać uzyskane wyniki badań oraz zastosowaną metodykę. Rozwiązanie takie pozwala sądowi toczyć merytoryczną dyskusję z biegłymi w trakcie rozprawy, w miejsce bezrefleksyjnego poddawania się ich naukowemu dyktatowi. Co więcej, sąd z biegłym-sędzią w składzie w mniejszym stopniu narażony jest na problemy w komunikacji z biegłymi stron i próby ukrywania przez nich własnych niedociągnięć metodologicznych za skomplikowanym specjalistycznym żargonem.

Wybór biegłego-sędziego co do zasady jest ostateczny – oprócz wyjątkowych sytuacji, gdy występują oczywiste przesłanki wyłączenia sędziego. Dlatego też, mimo pewnych dodatkowych kosztów ponoszonych przez państwo w związku z udziałem biegłych-sędziów w sprawie, trzeba podkreślić, że są to koszty jednorazowe. Natomiast zysk wynikający z udziału biegłego w składzie orzekającym jest oczywisty – w przypadku pojawienia się zastrzeżeń co do pracy biegłego powołanego na wniosek strony nie trzeba w tej samej sprawie powoływać kolejnych biegłych z tej samej specjalności,

aby znaleźć w końcu tego, który ostatecznie i przekonująco rozstrzygnie wątpliwości sądu (co niestety często zdarza się w Polsce²⁰). Jak podkreślają praktycy, zarówno sędziowie-prawnicy, przedstawiciele stron, jaki i sami biegli sądowi, prestiż jaki wiąże się z funkcją biegłego-sędziego oraz wysokie wynagrodzenie sprawiają, iż osoby te prezentują najwyższe kwalifikacje zawodowe oraz zawsze wypełniają swoje zadania z najlepszą starannością.

Należy także zauważyć wkład instytucji biegłych-sędziów w budowanie zaufania Islandczyków do wymiaru sprawiedliwości. Dla kreowania korzystnego wizerunku sądownictwa w oczach opinii publicznej bardzo ważny jest bowiem fakt, iż w składach sędziowskich nie orzekają wyłącznie prawnicy, lecz także specjaliści innych dziedzin. Przemawia to nie tylko za gotowością islandzkiego wymiaru sprawiedliwości do sprostania współczesnym wyzwaniom, ale także za większą profesjonalizacją sądów, co jest szczególnie istotne w czasach galopującego postępu naukowo-technicznego.

Wady

Jak już wspomniano, instytucja biegłego-sędziego, pomimo że jest w Islandii bardzo doceniana, nie jest jednak całkowicie pozbawiona wad. Najważniejsze z nich zostaną poniżej pokrótce opisane.

Przede wszystkim krytykowany jest brak formalnych wymogów w zakresie kompetencji posiadanych przez kandydatów na biegłych-sędziów. Biorąc pod uwagę, że kandydaci na sędziów-prawników są oceniani przez specjalną komisję, to wątpliwości budzi brak jakichkolwiek kryteriów, do których można by się odwołać przy powołaniu biegłych do składu orzekającego. Brak wymagań formalnych de facto pozostawia decyzję co do wyboru konkretnej osoby jedynie w gestii sędziego-prawnika. Dlatego też od jakiegoś już czasu postuluje się wprowadzenie formalnych wymagań i pewnego rodzaju kontroli, np. wskazywanie takich osób przez Islandzką Komisję Sądownictwa²¹.

Należy również pamiętać o pozycji biegłych-sędziów w procesie orzekania, która w praktyce jest równorzędna do sędziów-prawników. Nie posiadają oni jednak wiedzy

---

²⁰ W szczególności na podstawie art. 201 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 nr 89 poz. 555 ze zm., który stanowi: "Jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo gdy zachodzi sprzeczność w samej opinii lub między różnymi opiniami w tej samej sprawie, można wezwać ponownie tych samych biegłych lub powołać innych."

²¹ S. Magnusson, *Experts on the bench, Reflections on Pragmatic solutions from up-north*, Civil Justice Quarterly, vol 28, 2009, s. 271

prawniczej, a część z nich nie ma także żadnego doświadczenia procesowego. W związku z tym, iż w Islandii nie istnieją żadne rejestry bądź oficjalne listy biegłych sądowych, w praktyce biegli-sędziowie powoływani są do danej sprawy *ad hoc*. Powoduje to, iż nie funkcjonuje także żaden system okresowych szkoleń dotyczących zagadnień prawniczych przeznaczonych dla biegłych-sędziów bądź osób gotowych regularnie świadczyć swe obowiązki dla sądów. Z tego powodu muszą być oni za każdym razem szczegółowo i dogłębnie pouczani na temat praw i obowiązków wynikających z pełnionej przez nich funkcji. Trzeba mieć bowiem na uwadze fakt, iż dwóch niedostatecznie pouczonych o swojej roli biegłych-sędziów może w procesie orzekania przegłosować sędziego-prawnika, nawet w zakresie decyzji stricte prawnych. Nie są to sytuacje jedynie teoretyczne – orzecznictwo islandzkie odnotowuje takie wypadki.

Kolejny problem na który zwraca się uwagę, to brak możliwości powołania biegłych-sędziów do składu sędziowskiego w sprawach przed sądem odwoławczym – Sądem Najwyższym. Należy podkreślić, że postępowanie odwoławcze w Islandii jest jedynie sądem nad prawem, przeprowadzanym przez sędziów-prawników. Z tego powodu sędziom Sądu Najwyższego pracującym bez wsparcia biegłych często niełatwo przychodzi zajęcie stanowiska w skomplikowanych apelacjach, zwłaszcza w sprawach, w których podnosi się nienależytą bądź niedostateczną reakcję biegłych-sędziów na błędy w opiniach przedstawianych przez biegłych powołanych na wniosek stron.

Na koniec trzeba też wspomnieć o niebezpieczeństwie utrwalania się negatywnego stanu, któremu w pewnej mierze miało zaradzić wprowadzenie instytucji biegłego-sędziego. Zdarza się bowiem, że niektórzy sędziowie-prawnicy bezrefleksyjnie wykorzystują wkład biegłych-sędziów do uzasadnień wyroków w częściach dotyczących wysokospecjalistycznych zagadnień z danych dziedzin biegłości. Powoduje to, iż uzasadnienia te na powrót stają się przepełnione niezrozumiałym powszechnie żargonem, z czym w założeniach miała właśnie poradzić sobie instytucja biegłego-sędziego.

Proponowane zmiany

Obserwacje dotychczasowej praktyki funkcjonowania biegłych-sędziów w ramach islandzkiego wymiaru sprawiedliwości doprowadziły Islandczyków do sformułowania kilku postulatów reformujących tę instytucję. Trzeba jednak przyznać, że są to zmiany kosmetyczne, bowiem zarówno przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości, parlamentarzyści jak i społeczeństwo Islandii bardzo pozytywnie odnoszą się do samej

instytucji biegłego-sędziego. Postulowane zmiany miałyby więc w głównej mierze dotyczyć większej przejrzystości i formalizacji sposobu powoływania biegłych – dostrzeżono zalety listy biegłych sądowych. Lista taka miałaby jednak dotyczyć nie tylko biegłych-sędziów, ale również biegłych sądowych powoływanych na wniosek stron. Oczywiście kryteria formalne dla jednej i drugiej kategorii biegłych miałyby być różne, nad czym obecnie się dyskutuje. Listę biegłych miałaby prowadzić specjalna jednostka wyodrębniona w administracji sądowej, która byłaby także odpowiedzialna za organizowanie szkoleń i sprawdzanie kompetencji biegłych zgodnie z opracowanymi kryteriami. Proponowane reformy są obecnie na etapie prac parlamentarnych, według pomysłodawców miałyby wejść w życie w 2018 r.

Drugi postulat zmian w islandzkim wymiarze sprawiedliwości, który w pewnym zakresie dotyczy także biegłych-sędziów, pojawił się w związku ze zwiększającym się obciążeniem Sądu Najwyższego, który obecnie działa także jako sąd odwoławczy od orzeczeń sądów okręgowych. W celu rozwiązania tego problemu planowane jest stworzenie w ramach islandzkiego systemu wymiaru sprawiedliwości sądu drugiej instancji, który będzie rozpatrywał część spraw rozstrzyganych do tej pory w Sądzie Najwyższym. W tak zreformowanym systemie, sąd odwoławczy miałby prawo powoływania do swego składu biegłych-sędziów, zaś w trakcie procesu przed takim sądem możliwe byłoby także powoływanie biegłych na wniosek stron.

Podsumowanie

Fundacja EFIC realizuje program *Forensic Watch* obejmujący szereg działań, których rezultaty powinny się przyczynić do poprawy jakości usług świadczonych przez biegłych sądowych. Długoterminowym celem tego programu jest między innymi zwiększenie zaufania społecznego do wymiaru sprawiedliwości. Dzięki współpracy z partnerami z Islandii mogliśmy poznać unikalny islandzki system służący zapewnieniu naukowego wsparcia w działaniach sądownictwa i organów ścigania i przewidziane dla biegłych sądowych dwie różne role procesowe.

Możliwość zapoznania się z tymi rozwiązaniami w praktyce była istotnym uzupełnieniem projektu *Forensic Watch*, w ramach którego podjęliśmy się obywatelskiej kontroli w obszarze funkcjonowania biegłych sądowych, szczególnie w trakcie ich udziału w rozprawach sądowych. Jednym z podstawowych problemów we współpracy sędziów z biegłymi w trakcie rozpraw jest ich niekomunikatywność. Biegli zwykle używają skomplikowanego języka, specyficznej dla danej dyscypliny frazeologii oraz opisują swój tok myślenia w typowo naukowy sposób. W ten sposób ich przekaz staje się nieczytelny nie tylko dla uczestników procesu, ale także dla profesjonalnych sędziów, którzy często na podstawie opinii biegłych muszą wydać wyrok. W tym kontekście niezwykle interesująco przedstawia się rozwiązanie polegające na wprowadzeniu biegłego jako członka składu sędziowskiego, którego rolą jest między innymi tłumaczenie sędziemu zawiłych kwestii poruszanych w trakcie rozpraw przez biegłych stron.

Celem strategicznym projektu *Forensic Watch* jest spowodowanie działań zmierzających do uchwalenia w Polsce nowoczesnej ustawy o biegłych sądowych. Badanie rozwiązań funkcjonujących skutecznie w innych krajach jest bardzo ważne przy podejmowaniu tego typu działań. Obserwacja rozwiązania islandzkiego w praktyce, jego zalet, wad i związanych z nim kwestii organizacyjnych była dla nas bardzo inspirująca. Mimo, że na dzień dzisiejszy koncepcja biegłego-sędziego wydaje się zbyt odległa od polskiego systemu prawnego i zapewne nie nadaje się do kompletnego i natychmiastowego wdrożenia, to jednak może, a nawet powinna ona stanowić pewien punkt odniesienia, zaś niektóre jej elementy mogą okazać się wielce wartościowe w dyskusjach na temat przyszłości funkcjonowania biegłych sądowych w Polsce.

Bibliografia

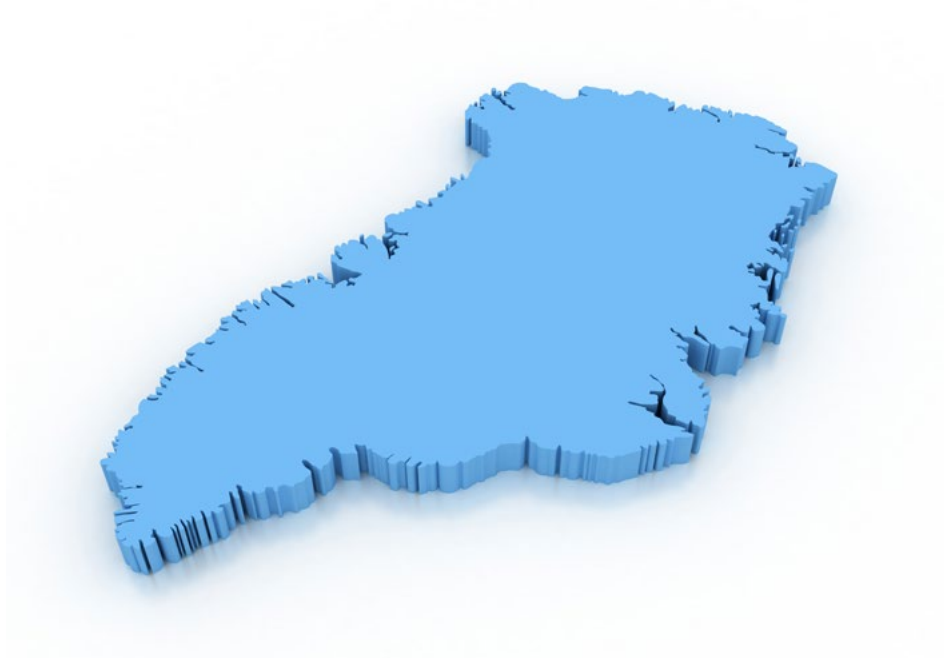
1. *Act on the Judiciary* No. 15/1998 (Domstolsloven).
2. S. Faris, *Iceland Prosecutor Investigates, Convicts Bankers for Financial Crimes*, Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2013-09-12/iceland-prosecutor-investigates-convicts-bankers-for-financial-crimes>, dostęp: 15.06.2016 r.
3. Iceland Review on-line, *First Foreign-Born Police Officer in Iceland*, <http://icelandreview.com/news/2013/05/10/first-foreign-born-police-officer-iceland>, dostęp: 15.06.2016 r.
4. S. Jonsdottir, *Iceland's very first prison*, WoWair 2016, issue 2.
5. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 nr 89 poz. 555 ze zm.
6. Landshagir, *2015 Statistical Yearbook of Iceland*, <http://statice.is/media/49296/landshagir2015.pdf>, s. 35, dostęp: 15.06.2016 r.
7. S. Magnusson, *Experts on the bench, Reflections on Pragmatic solutions from up-north*, Civil Justice Quarterly, vol 28, 2009.
8. Ministry of the Interior of Iceland, *About the Ministry*, <https://eng.innanrikisraduneyti.is/ministry/about-the-ministry/> ; dostęp 15.05.2016 r.
9. *Statistics Iceland*, http://px.hagstofa.is/pxen/pxweb/en/Samfelag/Samfelag__domsmal__domsmal/HEI10801.px/table/tableViewLayout1/?rxid=53accf1b-811f-4f44-8c0e-3cf596c416cf; dostęp 15.05.2016 r.
10. Stockholm Institute for Scandianvian Law, *Iceland's Judicial System*, <http://www.scandinavianlaw.se/pdf/51-29.pdf>, dostęp: 15.05.2016 r.

Aneks

Wykaz osób, z którymi przeprowadzono wywiady w trakcie wizyty studyjnej w Islandii, w dniach 25-29 kwietnia 2016 r. (nazwiska w kolejności alfabetycznej):

- Halldor H. Backman – adwokat w kancelarii prawnej Lagastod;
- Kristin Benediksdottir – adiunkt na Wydziale Prawa Uniwersytetu Islandzkiego;
- Gudmundur Oli Bjorgvinsson – adwokat w kancelarii prawnej Lagastod;
- Olafur O. Bragason – wykładowca na Wydziale Psychologii Uniwersytetu miasta Reykiawik, biegły policyjny, biegły sądowy;
- Eyvindur G. Gunnarsson – dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Islandzkiego, profesor na tym Wydziale;
- Olafur Por Hauksson – Prokurator Specjalny Islandii;
- Sigurdur Tomas Magnusson – profesor na Wydziale Prawa Uniwersytetu miasta Reykiawik, były sędzia i dyrektor administracyjny w Sądzie Okręgowym dla miasta Reykiawik;
- Skuli Magnusson – sędzia Sądu Okręgowego dla miasta Reykiawik;
- Anna Kristin Newton – wykładowca na Wydziale Psychologii Uniwersytetu miasta Reykiawik, biegła sądowa;
- Vidir Smari Petersen – asystent prezesa Sądu Najwyższego;
- Helgi Sigurdsson – adwokat w kancelarii prawnej Lagastod;
- Jon F. Sigurdsson – profesor na Wydziale Psychologii Uniwersytetu miasta Reykiawik, biegły sądowy (biegły-sędzia);
- Jon Snorrason – prokurator nadzorujący w Komendzie Policji Islandii;
- Stefan Mar Stefansson - profesor na Wydziale Prawa Uniwersytetu Islandzkiego.

www.efic.pl

www.forensicwatch.pl

Projekt jest współfinansowany
z funduszy EOG w ramach programu
Obywatele dla Demokracji www.ngofund.org.pl

ISBN 978-83-943121-3-8

